

Arkivsak

26/08532-1

Saksbehandler

Eira Bjørvik

Saksgang

Hovedutvalg for inkludering,
idrett og kultur

Hovedutvalg for næring, klima og
miljø

Fylkesutvalget

Fylkestinget

Møtedato

02.06.2026

03.06.2026

09.06.2026

16.06.2026

Nominasjon til UNESCOs verdensarvliste

Innstilling fra fylkesdirektøren

1. Vestfold fylkeskommune stiller seg positiv til å føre opp syv skipshauger fra vikingtiden, hvorav tre beliggende i Vestfold, på Norges tentative liste for innskriving på UNESCOs verdensarvliste.
2. Vestfold fylkeskommune vil samarbeide med Trøndelag, Rogaland, Vestland og Østfold fylkeskommuner om det videre arbeidet med nominasjonen, i dialog med Riksantikvaren og de aktuelle kommunene.

Sammendrag

Riksantikvaren har utarbeidet et nytt forslag til Norges tentative liste for innskriving på UNESCOs liste over verdens kultur- og naturarv. Forslaget omfatter syv skipshauger fra vikingtiden, og blant disse er skipshaugene Gokstad, Oseberg og Borre i henholdsvis i Sandefjord, Tønsberg og Horten kommuner. Forslaget er sendt til Klima- og miljødepartementet. En eventuell oppføring på den norske tentative listen avgjøres av regjeringen etter politisk behandling i Stortinget. Departementet har signalisert at kunnskapsgrunnlaget ikke vil bli sendt på høring til fylkeskommunene før saken legges frem for Stortinget. Fylkesdirektøren mener det er viktig at arbeidet med en eventuell verdensarvnominasjon skjer i samarbeid mellom statlige, regionale og lokale myndigheter, og at prosessen er godt forankret i aktuelle kommuner.

Bakgrunn og saksgang

Saken legges frem for uttalelse i hovedutvalg for næring, klima og miljø. Hovedutvalg for idrett, inkludering og kultur innstiller til fylkesutvalget. Fylkesutvalget innstiller til fylkestinget som fatter endelig vedtak.

Saksopplysninger

UNESCO og verdensarv

UNESCO vedtok i 1972 konvensjonen for vern av verdens kultur- og naturarv (World Heritage Convention). Konvensjonen etablerer verdensarvlisten, som omfatter kultur- og naturarv av fremragende universell verdi. Dette er steder der tapet ville være uerstattelig for menneskeheten, og som det internasjonale samfunnet har et felles ansvar for å ta vare på. Per i dag har Norge åtte innskrivninger på verdensarvlisten:

- Urnes stavkirke (1979)
- Bryggen i Bergen (1979)
- Røros bergstad og Circumferensen (1980 / 2010)
- Bergkunsten i Alta (1985)
- Vegaøyan (2004)
- Struves meridianbue (2005)
- Vestnorsk fjordlandskap (2005)
- Rjukan–Notodden industriarv (2015)

Skipshaugene som mulig verdensarv

Skipshaugene er monumentale gravminner fra vikingtiden med rester etter skip. Disse kulturminnene regnes som de viktigste materielle uttrykkene for vikingtidens samfunnsstrukturer, forestillinger, tro og maktutøvelse.

På oppdrag fra Klima- og miljødepartementet opprettet Riksantikvaren i 2022 en kommisjon for å vurdere mulig verdensarv knyttet til vikingtiden i Norge. Kommisjonens anbefaling ble levert til departementet høsten 2025. Kommisjonen peker på de monumentale skipshaugene som den sterkeste kandidaten til Norges tentative liste for verdensarv. Haugene representerer sentrale sider ved den førkristne norrøne verdensforståelsen og gir unik innsikt i vikingtidens tro og rituelle praksis.

Nominasjonen «The ship burial landscapes of Norðvegr» omfatter syv skipshauger langs norskekysten, tre av disse skipshaugene ligger i Vestfold fylke:

- Herlaugshaugen, Leka (Trøndelag)
- Myklebusthaugen, Nordfjordeid (Vestland)
- Storhaug, Karmøy (Rogaland)
- Oseberg, Tønsberg (Vestfold)
- Gokstad, Sandefjord (Vestfold)
- Borre, Horten (Vestfold)
- Gjellestad, Halden (Østfold)

Skipshaugene utgjør et særpreget landskapsfenomen langs kysten og speiler politiske, religiøse og teknologiske forhold i vikingtiden.

Innskrivingsprosessen

Innskriving på UNESCOs verdensarvliste er et statlig ansvar og følger retningslinjer for gjennomføring av verdensarvkonvensjonen. Prosessen omfatter tre hovedsteg:

- Forberedelse av nominasjonen til tentativ liste: Faglig utredning og forankring hos berørte parter. Stortinget tar stilling til om området skal føres opp på Norges tentative liste.
- Forhåndsvurdering av UNESCO: Rådgivende instans leverer sin vurdering. Stortinget avgjør om det skal utarbeides fullstendig nominasjonsdokument.
- Nominasjon: Full nominasjonsmappe sendes til verdensarvkomiteen, som tar endelig stilling til innskriving.

For å kunne skrives inn på verdensarvlisten må stedet oppfylle minst ett av de ti kriteriene i UNESCOs retningslinjer. Skipshaugene vurderes foreløpig å kunne oppfylle kriteriene ii, iii og vi.

- Kriterium ii: Stedet hatt stor påvirkning over lang tid og/eller et viktig kulturområde innenfor arkitektur, landskapsformer og relaterte kunstformer. Skipshaugene er de viktigste monumentale kulturminnene fra vikingtiden.
- Kriterium iii: Stedet er et unikt vitnesbyrd om en kultur. Vikingskipene er de mest ikoniske kulturminnene fra vikingtiden.
- Kriterium vi: Stedet sees i sammenheng med hendelser, eller levende tradisjoner av framragende universell verdi. Skipshaugene er fysiske spor fra en annen tid som viser menneskets forhold til livet etter døden.

Økonomiske, administrative og juridiske konsekvenser

En eventuell innskriving på verdensarvlisten vil være positiv for Vestfold fylke. Verdensarvstatus vil løfte kulturarven til et internasjonalt nivå og kan bidra til å styrke lokal identitet, kunnskap og engasjement.

Kommunene i fylket har en målrettet satsing på reiseliv, og verdensarvstatus vil kunne forsterke dette arbeidet. Samtidig kan en slik status medføre utfordringer knyttet til økt besøk og belastning på områdene. Det er derfor viktig å arbeide systematisk med besøksforvaltning, herunder utvikling av beredskap og analyser som grunnlag for bærekraftige tiltak.

Vestfold fylkeskommune har erfaring med tverrfylkeskommunalt samarbeid. Slike samarbeidsmodeller er viktige for å sikre en helhetlig og forutsigbar forvaltning av både verdensarvområder og buffersoner, samt for utarbeidelse av felles forvaltningsplaner. Fylkeskommunen har i denne sammenheng en sentral rolle i veiledning og samordning.

Saken har ingen vesentlige administrative konsekvenser utover bruk av eksisterende ressurspersoner til gjennomføring av prosjektet. Alle de tre aktuelle stedene i Vestfold fylke inngår i «Vikingveien», og det arbeides kontinuerlig med oppgradering av skilting og skjøtsel, samt faglig kunnskapsoppbygging. Nominasjonen vil være i samsvar med utkast til strategi for

reiseliv, kultur og opplevelser, som legger vekt på vern, bruk og formidling av kulturarv som en ressurs for samfunnsutvikling.

Fylkeskommunen vil ha flere roller i nominasjonssamarbeidet. Vestfold fylkeskommune er regional kulturmiljømyndighet, tilskuddsyter, største eier i Vestfoldmuseene IKS, samt eier av bygg som Midgard vikingsenter og Gildehallen på Borre i Horten kommune. Ettersom lokal medvirkning og aktiv deltakelse («citizen partnership») tillegges økende vekt av UNESCO, vil videre samarbeid med kommunene, samt frivillige lag og foreninger som Vestfold historielag og Oseberg Vikingarv, være viktig.

En eventuell innskriving vil ikke endre Vestfold fylkeskommunes forvaltningsansvar, da forvaltningen skjer innenfor eksisterende nasjonalt lovverk. Verdensarvstatus kan på sikt medføre økt behov for koordinering og oppfølging. Det finnes statlige tilskuddsordninger knyttet til verdensarvsteder som kan bidra til å dekke deler av disse oppgavene.

Konsekvenser for fylkets klimamål og FNs bærekraftsmål

En eventuell verdensarvstatus vurderes å ha begrensede direkte konsekvenser for fylkets klimamål. Samtidig kan økt oppmerksomhet og besøksaktivitet medføre økte klimagassutslipp knyttet til transport og turisme. Dette kan motvirkes gjennom helhetlig og bærekraftig besøksforvaltning, med vekt på miljøvennlige transportløsninger, tilrettelegging for lavutslippsreiser og god styring av besøksstrømmer. Tiltaket er i tråd med FNs bærekraftsmål, særlig mål 11 om bærekraftige byer og lokalsamfunn, gjennom vern og formidling av kulturarv, samt mål 13 om klima gjennom bevisst forvaltning av reiseliv og ressursbruk.

Vikingveien følger hovedferdselsårer og er ment til å få turister som reiser langs ruten til å stoppe opp og benytte lokale tilbud. Turister som bruker mye tid i et begrenset område gir et lavere klimaavtrykk enn de som reiser vidt rundt, og de legger igjen større verdier i lokalt næringsliv. Turister som oppsøker kultur- og naturopplevelser, er miljøbevisste. Vikingveien fordrer noe biltrafikk, men ser vi at den hurtige omstillingen til el-biler løser mye av de utfordringen vi så ved siste rullering. Godt tilrettelagte kulturmiljø gir gode turmål for både lokale og turister og bidrar dermed til bolyst, lek og folkehelse lokalt og økt attraksjonskraft regionalt. Vikingveien legges inn mot frivillig miljø og museer hvor inkludering, ivaretagelse av tradisjonell kunnskap og sosial bærekraft er en vesentlig del av driften.

Konsekvenser for CRPD

Det legges til rette for bred tilgang til kulturmiljøene og tilhørende besøkssentre, i tråd med prinsipper fra UNESCO. Omfang og nivå på tilretteleggingen skal balanseres mot kulturminnelovens bestemmelser og kulturmiljøenes tålegrense, slik at verneverdiene ivaretas på en langsiktig og bærekraftig måte.

Fylkesdirektørens vurdering

Fylkesdirektøren vurderer at en eventuell innskriving på verdensarvlisten vil være positiv for Vestfold fylke. Verdensarvstatus vil løfte kulturarven til et internasjonalt nivå og kan styrke lokal identitet, kunnskap og engasjement. Vestfold satser målrettet på regional attraktivitet. Verdensarvstatus kan styrke dette arbeidet, samtidig som det kan medføre utfordringer knyttet

til økt besøk. Det er derfor viktig å arbeide systematisk med besøksforvaltning, et område Vestfold fylkeskommune allerede har pågående prosjekter innenfor.

Vestfold har ikke et eget verdensarvområde i dag, men fylkeskommunen har erfaring med tverrfylkeskommunalt samarbeid og samhandling med statlige og kommunale aktører innen kulturminneforvaltning. Slike samarbeidsmodeller er viktige for å sikre helhetlig og forutsigbar forvaltning av både verdensarvsteder og buffersoner, samt for å utarbeide felles forvaltningsplaner. Fylkeskommunen har en sentral rolle i veiledning og samordning.

Fylkesdirektøren anbefaler at Vestfold fylkeskommune stiller seg positiv til å føre opp syv skipshauger fra vikingtiden, hvorav tre beliggende i Vestfold, på Norges tentative liste for innskriving på UNESCOs verdensarvliste. Fylkesdirektøren anbefaler videre at Vestfold fylkeskommune inngår samarbeid med Trøndelag, Rogaland, Vestland og Østfold fylkeskommuner om det videre arbeidet med nominasjonen, i dialog med Riksantikvaren og de aktuelle kommunene.

Konklusjon/anbefaling

Fylkesdirektøren anbefaler Vestfold fylkeskommune er positiv til å føre opp syv skipshauger fra vikingtiden, hvorav tre beliggende i Vestfold, på Norges tentative liste for innskriving på UNESCOs verdensarvliste. Videre at fylkeskommunen samarbeider med Trøndelag, Rogaland, Vestland og Østfold fylkeskommuner om det videre arbeidet med nominasjonen, i dialog med Riksantikvaren og de aktuelle kommunene.